

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Typ posudku: posudek oponenta práce

Autorka práce: Mgr. Jaroslava Simonová

Název práce: Volba školy v primárním vzdělávání jako důležitý mechanismus ovlivňující spravedlivý přístup ke vzdělávání

Autor posudku: Doc. PhDr. Arnošt Veselý, Ph.D.

Autorka si pro svoji disertační práci vybrala velmi aktuální a z hlediska praxe důležité téma. Zároveň jde ale o téma, které bylo empiricky i konceptuálně v České republice doposud prakticky opomenuto. V první řadě je tedy třeba ocenit samotný výběr a specifikaci tématu: jde o téma v mnoha ohledech „průkopnické“ a práce má tak vysokou přidanou hodnotu. Nepochybuji o tom, že práce bude mít své následovníky. Je přitom zejména skvělým (a nezbytným) předstupněm případného kvantitativního výzkumu. Některá zjištění a závěry (například navržená typologie rodičů) si dokonce přímo říkají o to, aby na ně někdo navázal v podobě dalšího výzkumu.

Práce obsahuje část konceptuální, metodologickou, teoretickou, empirickou i aplikační (doporučující). Celkově je práce dobře strukturována a obsahově vyvážená. Přestože všechny části jsou kvalitně zpracovány a na sobě dobře navazují, jádrem práce je výborně provedená empirická část. Ta je založená na 41 polostrukturovaných rozhovorech a dvou ohniskových skupinách s rodiči. Na celé práci snad nejvíce oceňuji její přímočarost a „tah na branku“. Není zde nic, co by rušilo ze čtení. Od úvodu až po závěr je jasné, jaké otázky si autorka klade a jak se na ně snaží odpovědět (což bohužel u disertačních prací zdaleka nebývá samozřejmost). Stylisticky a formulačně je práce velmi dobře srozumitelná, pečlivě zeditovaná.

Z výše uvedených důvodů má práce jasně formulované a přesvědčivě vyargumentované závěry. Vyzdvihnu zde jen ta, která považuji za nejdůležitější. Za prvé je to zjištění, že volbu školy není efektivní nahlížet perspektivou výhradně racionálního jednání. Do rozhodování rodičů výraznou měrou vstupují emoce a pocity, byť často nerefléktované. Zde svoje zjištění vhodně propojuje s teorií omezené racionality H. A. Simona¹. Autorka také přesvědčivě dokládá, že plně

¹ V tomto ohledu je v práci drobná nepřesnost. Na straně 91 se tvrdí, že Simon (1972) je „považován za otce myšlenky omezené racionality“. Ve skutečnosti je Herbert Simon přímo tvůrcem pojmu „omezená racionalita“. V roce 1978 obdržel Herbert Simon Nobelovu cenu za ekonomii za průkopnický výzkum rozhodovacích procesů v rámci organizace.

racionální rozhodování není ani zcela možné, a to z toho důvodu, že klíčové informace (typicky informace o tom, kdo bude třídní učitelkou v první třídě) nejsou rodičům dostupné. V této souvislosti by bylo užitečné propojit zjištění s jiným termínem H. Simona: *satisficing*. Jde o takové rozhodování, které není stoprocentně optimální, ale které je „dostatečně dobré“. Podle zjištění autorky se většina rodičů rozhoduje právě na základě této strategie: neprovádějí nějaké složité vícekritériální porovnání možných variant, aby našli tu skutečně *nejlepší* možnost, ale snaží se v první řadě vyloučit ty školy, které považují za nevhodné a aby vybraná škola byla dostatečně dobrá.

Druhým klíčovým zjištěním je vysoká heterogenita faktorů, které mají vliv na rozhodování rodičů. Tato různorodost faktorů je podnětem pro originální typologii rodičů na: „defaultní rodiče“, „pragmatiky“, „idealisty“, „podporovatele“ a „ochranitele“. Ačkoli o jednotlivých typech lze samozřejmě diskutovat, tato typologie je velmi podnětná a do budoucna inspirativní. Třetím důležitým závěrem je, že důležitost jednotlivých kritérií pro rozhodování o volbě se zpravidla odvíjí od toho, co je důležité pro rodiče *osobně*, spíše než pro jejich děti. Poněkud překvapivě se v práci nesetkáváme s „obětujícími se rodiči“, kteří by se například byli ochotni kvůli škole přestěhovat nebo změnit práci. Taktéž poněkud překvapivě, alespoň pro mě, je zde málo rodičů, kteří se rozhodují podle vzdělávací nabídky (například jazyková škola) a předpokládaných studijních výsledků (str. 56). Z výpovědí rodičů se zdá, že kritérium dětské spokojenosti je pro ně daleko podstatnější než to, zda škola nabízí něco „extra“.

Je otázkou, čím je výše uvedené zjištění způsobeno. Může to být dáno výběrem rodičů, který není reprezentativní (metodologický artefakt), interpretací autorky, anebo jde o skutečný fakt. Pokud jsou ovšem rodiče, kteří vybírají školu především na základě „extra akademické kvality“ skutečně ve velké minoritě (jak naznačují rozhovory), pak se poněkud oslabuje předpoklad autorky, že mechanismus volby školy přispívá k reprodukci sociálních nerovností. Pravda, rodiče, kteří vybírají pro své děti školy, které poskytují jejich dětem příjemné a přátelské prostředí, také svým způsobem své děti zvýhodňují oproti ostatním. Ale jde o úplně jiný jev, než který je naznačen v úvodu, totiž, že ambiciózní rodiče s vyšším socioekonomickým statusem se snaží dát své děti do škol, které jsou akademicky náročné (a které mají například nějakou formu skrytého přijímajícího řízení).

Právě jeho myšlenka omezené racionality zde byla jedna z centrálních.

Autorka sama na straně 64 diskutuje vztah mezi akademickými výsledky a pocitem osobní pohody a naznačuje, že interpretace výpovědí rodičů ve smyslu „pocit osobní pohody je nejdůležitější“, by byl zavádějící. Proč ale rodiče o svých ambicích nemluví? Každopádně kategorie ambiciózních rodičů, kteří se rozhodují *primárně* podle očekávaných vzdělávacích výsledků, by určitě stála za podrobnější rozvedení. Jde totiž o kategorii, která je z hlediska tématu nerovného přístupu ke vzdělání nejdůležitější. Bylo by dobré vědět, kdo jsou rodiče, kteří vedou své děti do výběrových škol a připravují je k zápisu do první třídy. Podobně by bylo samozřejmě dobré vědět, jak početná tato skupina je.

V ústní obhajobě by bylo dobré, aby se autorka vyjádřila právě k této kategorii ambiciózních rodičů, která jedna z maminek na straně 53 nazývá „offroadovými lidmi“. Byli ve vzorku rodičů zastoupeni? Pokud ano, proč se ke svým ambicím nepřiznávají? Pokud ne, jak tento fakt může ovlivnit závěry práce?

Závěr: Předložená disertační práce splňuje všechna kritéria, kladená na tento typ práce. Celkově jde o práci velmi zdařilou a inovativní. Doporučuji ji tedy o obhajobě.

Datum: 23. 4. 2015

Podpis